

Bokomtale

**Olaf Husby 2017: *Innvandrerens morsmål: En ressursbok for lærere*.
Bergen: Fagbokforlaget.**

Aida Leistad Thomassen og *Åshild Næss*
Universitetet i Oslo

Olaf Husbys *Innvandrerens morsmål: En ressursbok for lærere* (Fagbokforlaget 2017) søker å gi lærere i skolen en oversikt over hovedtrekkene i ti store innvandrerspråk i Norge, og fungere som et oppslagsverk i opplæringen av elever med andre morsmål enn norsk. Det er ingen tvil om at behovet for en bok som *Innvandrerens morsmål* er til stede, og Husby, som tidligere har skrevet gode, kortfattede framstillinger av somali, filipino og vietnamesisk fra et sammenlignende perspektiv, har et godt utgangspunkt for å ta på seg denne oppgaven.

Vår erfaring med boka kommer fra undervisning av studenter i faget norsk som andrespråk ved Universitetet i Oslo, og vurderingen vår baserer seg på dette perspektivet. Vi har altså ikke selv forsøkt å bruke boka som ressurs i norskundervisning for andrespråksinnlærere, men mange av våre studenter er nåværende eller framtidige norsklærere, og disse faller dermed midt i bokas målgrupper.

Forfatteren nevner selv i innledningen at lengre innføringer i individuelle språk i liten grad er blitt tatt i bruk av en målgruppe som har begrenset med tid til å fordype seg i detaljerte beskrivelser. Det er dermed forståelig og fornuftig at forfatteren har valgt å sette opp kortfattede beskrivelser av ti utvalgte språk som følger samme strukturelle mal, slik at det blir enkelt å slå opp og sammenligne.

Vi skulle imidlertid ønske at denne strukturelle malen i mindre grad var basert på den grammatiske strukturen i norsk. Selvsagt er norsk grammatikk

den grunnleggende forståelsesrammen norsklærere har når de skal tilegne seg kunnskaper om strukturen i andre språk, og en gjennomgående sammenligning med norske kategorier er et nødvendig grep for å gjøre informasjonen tilgjengelig. Men ambisjonen om sammenlignbar struktur i beskrivelsene og utgangspunkt i kjente norske kategorier blir i mange tilfeller en tvangstrøye, som heller enn å skape større forståelse for strukturen i innvandreres morsmål, bidrar til å gjøre den ugjennomtrengelig.

Dette lar seg enklest illustrere ved å se på delen om ordklasser som går igjen i hver enkelt beskrivelse. Her finner vi egne deler viet til hver av de ti ordklassene vi opererer med i norsk, uavhengig av om det aktuelle språket har de samme ordklassene eller ikke. Kapitlet om vietnamesisk har derfor en egen del om adjektiver, selv om språket ikke har denne ordklassen.

Ikke bare er beskrivelsene av ordklasser delt inn etter de norske ordklassene, beskrivelsen av de enkelte ordklassene tar også utgangspunkt i hvordan ordklassen beskrives i norsk. Vi får altså beskrivelser som tematiserer de grammatiske fenomenene som er relevante for norsk, uavhengig av om de er relevante for det språket som beskrives. Resultatet av dette er at samsvarsbøying omtales for adjektivene i vietnamesisk, et språk som verken har adjektiv eller bøying, og at grammatisk kjønn og bestemthet tas opp under tyrkiske substantiv, selv om dette ikke er relevant for beskrivelsen av tyrkiske substantiv.

At det er beskrivelsen av norsk som ligger til grunn for strukturvalget, kommer også tydelig til uttrykk i formuleringer som for eksempel «Etter den nye ordklasseinndelingen i norsk tilhører artikler nå ordklassen determinativer. De føres likevel opp blant substantiv. I tigrinja finner en ingen parallell til artiklene...» (s. 169) eller «Etter den nye ordklasseinndelingen i norsk tilhører grunntallene nå ordklassen determinativer, mens ordenstallene tilhører adjektivene. Ordenstallene omtales likevel nedenfor... Tall på somali er egentlig substantiv...» (s. 102). For det første er den 'nye ordklasseinndelingen' godt og vel 20 år gammel hvis vi skal regne fra utgivelsen av *Norsk referansegrammatikk* (Faarlund, Lie og Vannebo 1997), og det er over 12 år siden Språkrådet og Utdanningsdirektoratet anbefalte å gå over til den 'nye' ordklasseinndelingen i skolen. For det andre har kategoriseringen av artikler i norsk liten relevans for beskrivelsen av tigrinja, og det er vanskelig å se hvordan informasjon om at det som tidligere ble kalt artikler i norsk, nå blir kalt determinativer – et punkt som forøvrig gjentas i nesten hvert eneste kapittel, formodentlig for at hvert kapittel skal kunne leses som en selvstendig enhet – skal lette forståelsen

av strukturer i andre språk. Tilsvarende er det lite informativt for eksempel å fastslå at individuelle språk ikke har V2-regelen, som er et særtrekk ved norsk og en del andre germanske språk. Dette kunne eventuelt være nevnt i en generell innledning, i stedet for å gjenta det i enkeltbeskrivelsene.

Vi forstår at målgruppen for denne boka ikke er språkforskere, og at hensikten er å gjøre det mulig å raskt hente ut forskjeller og likheter mellom norsk og det språket som beskrives. Men når sammenligningen utelukkende skal skje på norskens premisser, blir resultatet for det første at hver eneste skisse gang på gang nevner en rekke grammatiske kategorier som ikke er relevante for språket det gjelder, og for det andre forsøker å presse grammatiske fenomener i det gjeldende språket inn i kategorier de ikke er kompatible med. Særlig sistnevnte mener vi er lite egnet til å skape forståelse for hvordan det enkelte språk faktisk fungerer, og hvordan det skiller seg fra norsk. Det kontrastive perspektivet i denne boka består i stor grad av å stille opp norske ordklasser og grammatiske kategorier, for så å kommentere om det finnes noe tilsvarende i det språket som beskrives; av dette lærer man lite om hvilke strukturer som faktisk finnes i de ulike språkene, og hvordan de skiller seg fra norsk.

I tillegg til å bygge helt og holdent på strukturen i norsk, er mange av de deskriptive valgene enten unødig forenkende eller direkte misvisende. Et enkelt eksempel på dette kan være hvordan spørreord systematisk omtales under overskriften 'spørrepronomen', selv om mange spørreord både på norsk og i andre språk ikke er pronomen (norsk *hvor* og *når* er f.eks. adverb, ikke pronomen). Hvis hensikten er å belyse hvordan strukturen i de ulike språkene skiller seg fra norsk, er det etter vårt syn lite heldig å starte med å plassere eksempelspråkene i «norske» kategorier. Et lignende eksempel er at aspekt i tigrinja i all hovedsak omtales under overskriften 'tempus' – men også nevnes under 'aspekt'. At vokativ, en kasusform, oppgis under modus i tigrinja, må være en glipp.

Det virker iblant noe uklart hvem boka henvender seg til, i den forstand at den i noen tilfeller synes å rette seg mot lesere uten noen særlige forkunnskaper i grammatikk, mens det i andre tilfeller trengs en god del bakgrunnskunnskap for at beskrivelsen skal gi noe utbytte. I omtalen av vietnamesisk brukes for eksempel termene «subjektsdominert» og «temadominert» språk uten videre forklaring, noe som forutsetter kjennskap til den typologiske inndelingen innført av Li og Thompson (1976).

Muligens er det det at boka ikke tar tydelig stilling til hvem som er publikum, som fører til en rekke utydeligheter og inkonsekvenser i

terminologien. Enten må boka definere helt grunnleggende termer, eller systematisk forutsette visse grunnkunnskaper. Et eksempel på hva som skjer når det ikke tas et tydelig valg her, er bruken av fonetiske transkripsjoner. Forfatteren hevder å bruke IPA i transkripsjonene, men dette stemmer bare for konsonantene, for vokalene transkriberes ortografisk. Det betyr at *lår* transkriberes /lɑ:r/, ikke /lo:r/. Dette er i seg selv ikke noe negativt, og det er mulig å argumentere for at det pedagogisk sett er bedre å transkribere de norske vokalene ortografisk. Dette er dessuten relativt vanlig praksis innenfor norsk som andrespråk (se for eksempel Strandskogen 1979, Harnæs 2008, Nergård og Tonne 2008). Problemet oppstår når avviket fra IPA ikke kommenteres, og det blir enda mer problematisk når det ikke er åpenbart at transkripsjonen av vokalene er helt konsekvent, jf. transkripsjonen av 'er' i tigrinja som 'ijo på side 166, ajo på side 167 og 'ajo på side 168, eller hvordan bokstaven <a> i somali transkriberes som /æ/ på side 86, men som /a/ på side 87. Vi finner også en vakling i hvilken lyd tegnet /o/ skal representere. I beskrivelsen av albansk (s. 15) eksemplifiseres /o/ med det norske ordet *bodd*, men i beskrivelsen av dari (s. 40) eksemplifiseres /o/ med *vått*. I ytterste konsekvens gjør denne typen inkonsekvens at vi ikke kan være trygge på at vokalene er korrekt transkribert noe sted.

Tilsvarende er det ikke klart hva slags terminologiske valg som ligger under en påstand som «Kasus markeres med frittstående affikser, ofte preposisjoner» (s. 171). I gjengs terminologi er affikser per definisjon bundne morfemer, og dersom forfatteren mener at termen skal tolkes annerledes, må dette forklares og begrunnes. Å sidestille affikser med preposisjoner er mer forvirrende enn oppklarende. Omtrent like forvirrende er termen 'preposisjonssuffiks' (s. 182), som brukes om suffiks i tigrinja som gjerne oversettes med preposisjoner i norsk. Termen er ikke bare en direkte selvmotsigelse, men den illustrerer nok en gang hvordan strukturer i andre språk presses inn i norske kategorier med uheldig resultat.

Vi forstår at en bok av denne typen ikke kan inneholde altfor mange detaljer, men påstander om hvordan strukturene i enkeltspråk ser ut, bør underbygges av eksempler. Mange av beskrivelsene i boka er lite informative, og vi savner gode, illustrerende eksempler flere steder. Under overskriften *ordstilling* på s. 166 kan vi for eksempel lese følgende om tigrinja: «De grammatiske kategoriene i tigrinja skiller seg fra de en finner i norsk. Formverket er mer omfattende, så generelt kan en si at tigrinja framstår som et komplekst språk sett fra et norsk synspunkt.» Man lærer svært lite om strukturen i tigrinja ved å lese et slikt utsagn.

Konklusjonen blir dermed at denne boka i liten grad lykkes med det den tar sikte på, nemlig å fungere som en ressursbok for lærere. Selv om hensikten er god og tanken om å bruke strukturen i norsk som utgangspunkt åpenbart er begrunnet i å gjøre stoffet så tilgjengelig som mulig, gjør de tette bindingene til norske grammatiske kategorier at de beskrevne språkene i liten grad får framstå på egne premisser, og fokus ofte havner vel så mye på hvilke fenomener et gitt språk ikke har, sammenlignet med norsk, som på hvordan strukturene i språket rent faktisk er bygd opp. I tillegg gjør de nevnte inkonsekvensene og uklare terminologiske valgene at det blir vanskelig å navigere seg gjennom den informasjonen som presenteres.

Samtidig ser vi at en bok av denne typen har et stort potensial som verktøy i flerspråklige klasserom. Vi håper derfor at forfatter og forlag vil se behovet for både en revurdering av strukturen i boka og en grundig revisjon av framstilling og terminologibruk, slik at en framtidig versjon kan fungere som den ressursen det utvilsomt er behov for.

Referanser

- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie og Kjell Ivar Vannebo 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Harnæs, Liv Andlem 2008. Uttale og uttaleopplæring i norsk som andrespråk. I E. Selj og E. Ryen (red.). *Med språklige minoriteter i klassen. Språklige og faglige utfordringer* (2. utg.). Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 177–193.
- Li, Charles N., og Sandra Thompson 1976. Subject and topic: a new typology of language. I C.N. Li (Red.), *Subject and Topic*. New York: Academic Press, 457–489.
- Nergård, Mette E. og Ingebjørg Tonne 2008. Elevteksten – et grammatisk utstillingsbilde. I M.E. Nergård & I. Tonne (red.). *Språkdidaktikk for norsklærere. Mangfold av språk og tekster i undervisningen*. Oslo: Universitetsforlaget, 27–42.
- Språkrådet og Utdanningsdirektoratet 2006. Grammatiske termer til bruk i skoleverket. Tilråding fra Norsk språkråd og Utdanningsdirektoratet. Hentet fra <http://www.sprakradet.no/localfiles/gramterm.pdf>
- Strandskogen, Åse-Berit 1979. *Norsk fonetikk for utlendinger*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.